

Lei d'uso, protezi3n e promozid3n d'as luengas propias d'Arag3n¹

ESPOSIZI3N DE RAZONS

1. Aragón ye una Comunid3 Autonoma en a que chunto a o castellano, luenga mayoritaria e ofizial en tot o suyo territorio, se fablan en determinatas zonas atras luengas, l'aragon3s e o catal3n, as tres con as suyas modalidaz lingüísticas propias d'Arag3n.

Istas luengas constituyen un rico erenzio d'a nuestra Comunid3 Autonoma e un feito singular drento d'o panorama d'as luengas istoricas d'Europa, configuraderas d'una istoria e cultura propias. Por ixo, han d'estar espezialmén protechitas e fomentatas por l'alministraci3n aragonesa.

A situaci3n en que se troban istas luengas consella a rapeda adozid3n de midas que guarenzien a suya protezi3n e recuperaci3n. En o refer3n a ra luenga aragonesa, propia d'a zona norte d'a nuestra Comunid3, ye biba e endura poquet a poquet una perda de trasmisi3n cheneracional entre pais e fillos, seguntes se deduze d'os estudios soziolingüísticos reyalizados e d'a mingua d'o lumero de fabladors d'a mesma. A luenga catalana propia d'a zona oriental d'Arag3n, con mayor lumero de fabladors, se mantiene biba en o suyo uso sozio-familiar, pero no tanto en o suyo uso formal. Ta ras dos luengas son precisas azions deziditas por parti d'o Gubierno d'Arag3n ta prestichiar-las, dinificar-las e normalizar-las soziamén, fazilitando asinas a suya protezi3n e promozid3n. Bi ha que tener en cuenta que istas luengas mantienen bibas bariedaz locals u dialeutals istoricas e/u territorials, e que existe una zona de confluyenzia de as dos luengas en bels monezipios.

2. As lechislazions española e aragonesa, dimpu3s d'a instauraci3n d'o rechimen democratico, no son estatas allenas a ra reyalid3 plurilingüe d'España e d'Arag3n. O Tetulo Preliminar d'a Constituci3n de 1978 disposa en o trestallo primero de l'articulo 3 que "O castellano ye a luenga española ofizial d'o Estato. Toz os españols tienen o deber de conoxer-la e o dreito a usar-la". O trestallo segundo d'iste mesmo articlo establexe que as demás luengas españolas serán tamién ofizials en as respetibas comunidaz Autonomas d'aluerdo con os suyos Estatutos. O trestallo terzero d'iste mesmo articlo establexe que "A riqueza d'as distintas modalidaz lingüísticas d'España ye un patrimonio cultural que será ocheto d'espezial respeto e protezi3n".

Finalmén, l'articulo 148.1.17.^a d'a Constituci3n Española atribuye a ras Comunidaz Autonomas a competencia sobre matiera de fomento d'a cultura, d'a imbestigaci3n e, en o suyo caso, de l'amostranza d'a luenga d'a Comunid3 Autonoma.

A zaguera reforma d'o Estatuto d'Autonomía d'Arag3n, feita por Lei Organica 5/2007 de 20 d'abril, ha establito en o suyo articlo 7, baxo ro tetulo de luengas e modalidaz lingüísticas propias, o siguién:

"1. As luengas e modalidaz lingüísticas propias d'Arag3n constituyen una d'as manifestazions más destacatas d'o patrimonio istorico e cultural aragon3s e un balor sozial de respeto, combinzencia e entendimiento.

2. Una lei de Cortes de Aragón establirá as zonas d'uso predominán d'as luengas e modalidaz propias d'Arag3n, reglará o rechimen churidico, os dreitos d'utilizaci3n d'os fabladors d'ixos territorios, promoverá a protezi3n, recuperaci3n, amostranza, promozid3n e difusi3n d'o patrimonio lingüístico d'Arag3n, e faborexará, en as zonas d'utilizaci3n predominán, l'uso d'as

¹ Testo traduzito ta l'aragon3s d'o correspondi3n en castellano aprebatu por as Cortes d'Arag3n en a Sesid3n Plenera zelebrata o día 17 d'abiento de 2009. Traduzid3n feita por Francho Nagore Lain.

luengas propias en as relacions d'os ziadanos con as Alministracions Publicas aragonesas.

3. Denguno no podrá estar discriminato por razón d'a luenga."

Dica agora, a regulazi3n que ye en oserbanza en ista matiera ye constituyita por a Lei 3/1999, de 10 de marzo, de Patrimonio Cultural Aragon3s que, dando cumplimiento a o disposato por o Estatuto d'Autonomía en a suya redazi3n emologata por a reforma efeutuata por a Lei Organica 5/1996, establi3 en l'articulo 4 que "L'aragon3s e o catalán, luengas minoritarias d'Arag3n, en l'ambito d'as cuals son comprenditas as dibersas modalidaz lingüísticas, son una riqueza cultural propia e serán espezialmén protechitas por l'Alministrazi3n". A desposizi3n final segunda d'a mesma Lei dispoza que "Una lei de luengas d'Arag3n proporzi3nará a bastida churidica espezfica ta reglar a coofizialidá de l'aragon3s e d'o catalán, luengas minoritarias d'Arag3n, asinas como a efeutibidá d'os dreitos d'as respetibas comunidaz lingüísticas, tanto en o referén a l'amostranza de y en a luenga propia, como a ra plena normalizazi3n de l'uso d'istas dos luengas en os respetibes territorios."

Antiparti, l'articulo 71.4.^a d'o Estatuto d'Autonomía d'Arag3n atribuye tamién a ra Comunidá Autonoma a competencia esclusiba sobre luengas e modalidaz lingüísticas propias.

3. Respeuto a ra protezi3n d'istas luengas, ye de destacar o Ditamen de 7 d'abril de 1997 d'as Cortes d'Arag3n, as conclusions d'o cual planteyan a igualdá d'o tratamiento legal de l'aragon3s e d'o catalán como luengas propias d'Arag3n; que as dos luengas serán coofizials chunto a ra luenga castellana en os suyos respetibes territorios y en os rans en que se determine; o respeto enta ras suyas modalidaz u barians locals; a suya amostranza; a reglamentazi3n d'a toponimia tradicional; l'apoyo á publicazi3ns, manifestazi3ns e meyos de comunicazi3n en as luengas minoritarias propias e a creyazi3n d'un organo alministratibo encargato d'a normalizazi3n lingüística.

O Gubierno d'Arag3n, sensible a ra importancia d'a dibersidá lingüística d'o nuestro territorio, ha benito asumindo midas de protezi3n patrimonial, espezialmén en os campos de l'amostranza, d'a cultura e d'a imbestigazi3n, en un prozeso de recuperazi3n e respeto a ras luengas nuestras.

4. Con a presén Lei se quiere dar cumplimiento a ra obligazi3n emanata d'o Estatuto d'Autonomía en o reconoximiento d'o dreito de toz os fabladors a utilizar a suya luenga e modalidá lingüística propia, patrimonio común que contribuye a ra construzi3n d'una Europa basata en os prenzipios d'a democracia e a dibersidá cultural.

A libertá ta usar una luenga rechional u minoritaria tanto en a vida particular como en a publica constituye un dreito que no prescribe, de conformidá con os prenzipios contenitos en o Pauto Internacional de Dreitos Zebils e Puliticos d'as Nazions Unidas, o Combenio d'o Consello d'Europa ta ra Protezi3n d'os Dreitos Umanos e d'as Libertaz Fundamentals e a Carta Europea d'as Luengas Rechionales u Minoritarias de 1992, ratificata por España en 2001.

Asinas, o Cabo I d'a presén Lei reconoxe a pluralidá lingüística d'Arag3n e guarenzia l'uso por os aragoneses d'as luengas e modalidaz lingüísticas propias como un erenzio cultural istorico que debe estar conserbato.

O Cabo II establexe o prozedimiento ta declarar as zonas d'utilizazi3n d'as luengas propias.

O Cabo III creya e regula o Consello Superior d'as Luengas d'Arag3n, conzebito como un organo consultibo d'espezial importancia ta o desembolicamiento d'a pulitica lingüística en a Comunidá Autonoma.

O Cabo IV se refiere a l'autoridá lingüística d'as luengas propias d'Arag3n como competén ta elaborar e determinar os regles adecuatos ta o suyo uso.

O Cabo V inzide espresamén en a carauterización d'as luengas e modalidaz lingüísticas propias d'Aragón como integrans d'o Patrimonio Cultural Aragonés e establexe distintas midas ta ra suya conserbación, protezién e promozién.

L'amostranza d'as luengas e modalidaz lingüísticas propias, reglata en o Cabo VI d'a Lei, ye presidita por os prenzípios de boluntariedá d'os pais u tutors e d'obligatoriedá ta l'alministrazién educatiba.

O Cabo VII contiene barias normas relatibas a l'uso d'as luengas e modalidaz lingüísticas propias d'Aragón en a relazién entre l'Alministrazién e os ziadadanos, zircunscrito a ras zonas d'utilizazién istorica predominán. En iste Cabo se fa referencia tamién a ras publicazions ofizials, a toponimia e l'antroponimia.

A Lei se completa con zinco Desposizions Adizionales, relatibas a o plazo de constituzién de l'autoridá lingüística, a colaborazién en a materia con atras Comunidaz Autonomas e instituzions academicas, os plazos ta ra efeutiba aplicazién d'o contenito d'a mesma e os recursos que son menester ta ro suyo encheamiento e ta ra suya aplicazién; dos Desposizions Transitorias, que establexen o prozedimiento d'eslezién e d'esbiellamiento d'os miembros d'o Consello Superior d'as Luengas d'Aragón e d'eslezién d'os primers miembros d'as Academias Aragonesas d'as Luengas, respeutibamén; una Desposizién Zircundutoria e dos Finals.

CABO I

Desposizions chenerals

Articulo 1.- Ocheto.

1. L'ocheto d'a presén Lei ye reconoxer a pluralidá lingüística d'Aragón e guarenziar l'uso por os aragoneses d'as suyas luengas e modalidaz lingüísticas propias como un erenzio cultural istorico que debe estar conserbato.
2. Ye asinasmemo ocheto d'ista lei aduyar a ra conserbación, recuperazién, promozién, amostranza e difusién d'as luengas e modalidaz lingüísticas propias d'Aragón.

Articulo 2.- As luengas propias d'Aragón.

1. O castellano ye a luenga ofizial en Aragón. Toz os aragoneses tienen o deber de conoxer-la e o dreito á usar-la.
2. L'aragonés e o catalán son luengas propias orichinals e istoricas d'a nuestra Comunidá Autonoma.
3. En calidá de tals, espleitarán de protezién e se guarenziarán e faborexerána suya amostranza e o dreito d'os fabladors a o suyo uso en as zonas d'utilizazién istorica predominán d'as mesmas, espezialmén en relazién con as alministracions publicas.
4. O prozedimiento ta declarar os moneziptos que constituyen as zonas d'utilizazién istorica predominán d'as luengas propias se determina en l'articulo 9 d'a presén Lei, d'aluerdo con criterios soziolingüísticos e istoricos.

Articulo 3.- Denominazién de modalidaz lingüísticas.

Os conzellos d'as zonas d'utilizazién istorica predominán d'as luengas propias d'Aragón podrán, por meyo d'aluerdo adotato con o boto favorable d'a mayoría asoluta d'o Plenero, proposar a o Consello Superior d'as Luengas d'Aragón a denominazién d'a suya modalidá lingüística, con alavez en razons istoricas, filolochicas e soziolingüísticas.

Articulo 4.- Dreitos lingüísticos.

1. Se reconoxen a os ziadadanos e ziadadanas d'Aragón os siguiens dreitos lingüísticos en os supuestos establitos por a presén Lei:
  - a) Conoxer as luengas propias d'Aragón.
  - b) Usar oralmén e por escrito as luengas propias d'Aragón tanto en as relazions particulars como en as relazions con as alministracions publicas.

- c) Rezibir l'amostranza d'as luengas propias d'Aragón.
  - d) Rezibir, en as luengas propias d'Aragón, publicazions e programazions d'arradio, telebisión e otros meyo de comunicazió social.
  - e) Usar as luengas propias en a vida economica e social.
- 2.** Denguno no podrá estar discriminato por razón d'a luenga.
- 3.** Os poders publicos aragoneses guarenziarán o exercizio d'istos dreitos, a fin de que sigan efeutibos e reyals.

Articulo 5.- Dinificazió d'as luengas propias.

Os poders publicos determinarán as midas que sigan menester d'informazió, dinificazió e difusió sobre as luengas propias d'Aragón, a fin de promober o correuto conoximiento d'a reyalidá lingüística aragonesa.

Articulo 6.- Tutela alministratiba e chudizial.

- 1.** Os poders publicos aragoneses adotarán totas as midas que sigan prezisas ta empachar a discriminazió de ziadanos u autibidaz por o feito d'emplegar cualsquiera d'as luengas propias d'Aragón
- 2.** Os ziadanos podrán endrezar-sen a os Chuezes e Trebunals, d'aluerdo con a lechislazió que siga d'oserbanza, ta estar emparatos en o exercizio d'os suyos dreitos lingüísticos reconoxitos en ista Lei.

CABO II

Zonas d'utilizazió d'as luengas propias

Articulo 7.- Zonas d'utilizazió d'as luengas propias.

- 1.** En a Comunidá Autonoma d'Aragón o castellano ye a luenga ofizial e utilizata en tot o suyo territorio. A os efeutos d'ista lei, en a Comunidá Autonoma d'Aragón existen:
- a) Una zona d'utilizazió istorica predominán de l'aragonés, chunto a o castellano, en a zona norte d'a Comunidá Autonoma.
  - b) Una zona d'utilizazió istorica predominán d'o catalán, chunto a o castellano, en a zona este d'a Comunidá Autonoma.
  - c) Una zona mista d'utilizazió istorica d'as dos luengas propias d'Aragón, chunto a o castellano, en a zona nororiental d'a Comunidá Autonoma.
  - d) Una zona d'uso esclusibo d'o castellano con modalidaz e bariedaz locals.
- 2.** Asinasmesmo, s'estabrirán zonas u localidaz de transizió-rezeuzió que incluirán aquellas localidaz prosimas que, por a suya capitalidá respeito d'os monezipios integratos en as zonas d'utilizazió istorica, sigan rezeutoras de ziadanos aragoneses con una luenga propia distinta d'o castellano. As alministracions d'a zona u localidá de transizió-rezeuzió cumplirán cono establito ta ras zonas d'utilizazió istorica predominán d'as luengas propias d'Aragón en os supuestos prebistos en a presén Lei, d'a traza que s'establexca en o desembolicamiento reglamentario, espezialmén en educazió.

Articulo 8.- Zonas d'utilizazió istorica predominán.

- 1.** A os efeutos d'a presén Lei, s'entiende por zonas d'utilizazió istorica predominán aquellas en as que son usatos u son estatos usatos sistemas lingüísticos, d'alcanze local u comarcal, con rasgos de caráuter predominán de l'aragonés u d'o catalán.
- 2.** Espezificamén, s'entienden como zonas d'utilizazió istorica predominán as enunziatas en os trestallos a), b) e c) d'o punto primero de l'articulo anterior.

Articulo 9.- Declarazió d'as zonas d'utilizazió d'as luengas propias.

O Gobierno d'Aragón, prebio informe d'o Consello Superior d'as Luengas d'Aragón, declarará as zonas e monezipios a que se refiere l'articulo 7.

CABO III

Consello Superior d'as Luengas d'Aragón

Artículo 10.- Constitución.

Se creya o Consello Superior d'as Luengas d'Aragón como organo colechiato consultibo ascrito a o Departamento d'o Gubierno d'Aragón competén en pulitica lingüística e adotato d'autonomía organica e funzional con a fin de guarenziar a suya ochetibidá e independenzia.

Artículo 11.- Funzions.

Corresponderán a o Consello Superior d'as Luengas d'Aragón as siguiens funzions:

a) Proponer a os organos competens de l'Alministración d'a Comunidá Autonoma linias d'autozación en a bastida d'a pulitica lingüística d'o Gubierno d'Aragón.

b) Proponer l'adozión d'as midas apropias ta guarenziar a protezión d'o patrimonio lingüístico aragonés e l'uso d'as luengas e modalidaz lingüísticas propias d'Aragón segutes o prebisto en ista Lei y en os reglamentos de desembolicamiento.

c) Efeutuar o siguimiento d'os plans e programas en matiera lingüística que se desembolicuen en a Comunidá Autónoma, asinas como d'as linias d'autozación que se determinen.

d) Emitir informes por inziatiba propia u a solizitú d'os organos de l'Alministración Publica d'a Comunidá Autonoma en asuntos relacionatos con a pulitica lingüística.

e) Efeutuar propuestas a ras Alministraciones Publicas aragonesas sobre autozations de fomento e guarenzia de l'uso, amostranza e conoximiento d'as luengas e modalidaz lingüísticas propias d'Aragón segutes o prebisto en ista Lei.

f) Emitir informe prebio a ra declarazión d'as zonas e monezipios d'utilizazión d'as luengas propias, segutes o prebisto en l'artículo 9 d'a presén Lei.

g) Estar ascuitato dinantes d'o establimiento d'os toponimos en a Comunidá Autonoma d'Aragón.

h) Informar as autozations que corresponda adotar, en consonanzia con a presén Lei, en os monezipios pertenexiens a ra zona mista d'utilizazión istorica d'as luengas e modalidaz lingüísticas propias.

i) Cualsiquier atra que li s'atribuiga en a presén Lei.

Artículo 12.- Normas de funcionamiento e organizazión.

O Consello Superior d'as Luengas d'Aragón elaborará as suyas normas de funcionamiento e organizazión interna, que serán aprebatas por o Gubierno d'Aragón prebio debate en a Comisión correspondién d'as Cortes d'Aragón.

Artículo 13.- Composizión.

1. O Consello Superior d'as Luengas d'Aragón será formato por quinze miembros que deberán estar desinatos entre filologos, churistas, soziologos, destacatas presonalidaz d'as letras, l'amostranza u a imbestigazión lingüística u d'os ambitos sozial u cultural d'a Comunidá aragonesa.

2. Serán nombratos por o Presidén d'Aragón á proposizión d'as Cortes d'Aragón, d'o Gubierno d'Aragón e d'a Unibersidá de Zaragoza, correspondendo a cada una d'istas instituzions efeutuar a proposizión de zinco miembros.

3. Os miembros d'o Consello serán desinatos por un periodo de seis añadas e s'esbiellarán por terceras partis cada dos.

Artículo 14.- Zese.

1. Son causas de zese d'os miembros d'o Consello as siguiens:

a) Rematanza d'o plazo de nombramiento.

b) Inabilitazión declarata por resoluzión chudizial firme.

c) Arrenunzia azeitata por o Presidén d'o Consello.

d) Declarazión de fenezimiento u incapazidá.

2. As plazas que queden bueitas serán cubiertas á proposizión d'a instituzión que fazió ro nombramiento d'aquella presona en qui concurra a causa de zese e, en o suyo caso, por o tiempo de mandato que li restase.

L'autoridá lingüística d'as luengas propias d'Aragón

Artículo 15.- *As Academias d'as luengas aragonesas.*

1. Se creyan l'Academia d'a Luenga Aragonesa e l'Academia Aragonesa d'o Catalán como instituzions zientificas ofizials que constituyen l'autoridá lingüística de l'aragonés e d'o catalán en Aragón, respetibamén.

2. Corresponde á ras Academias d'as luengas aragonesas:

a) Establiir as normas referitas a l'uso correuto d'a correspondién luenga propia en Aragón.

b) Asesorar a os poders publicos e instituzions sobre temas relacionatos con l'uso correuto d'a correspondién luenga propia e con a suya promozién sozial.

3. As Academias d'as luengas aragonesas serán integratas por filologos, presonalidaz d'as letras, de l'amostranza, d'a comunicazién e/u d'a imbestigazién de reconoxita acreditazién en l'ambito d'ista Lei.

4. O Gubierno d'Aragón emologará as ordinazions de cada una d'as Academias d'as luengas aragonesas en as que se fixará a suya composizién, organizazién e funcionamiento.

Artículo 16.- *Norma lingüística d'as luengas propias d'Aragón.*

1. Cuan, seguntes o establito en ista Lei, as instituzions publicas deban utilizar una luenga propia d'Aragón, serán obligatas a utilizar a norma lingüística que corresponda a ra declarazién d'uso istorico efeutuata ta o territorio correspondién.

2. Corresponde a ras instituzions zientificas reconoxitas ta cada una d'as luengas elaborar e determinar en o suyo caso as normas lingüísticas de l'aragonés e d'o catalán, sin perchudizio d'o respeto a ras peculiaridaz d'as luengas propias d'Aragón.

3. Manimenos o prebisto en os parrafos anteriors, as instituzions publicas podrán fer uso d'as modalidaz locals cuan as zercustanzias lo demanden, fendo perén un correuto uso ortografico.

CABO V Patrimonio lingüístico aragonés

Artículo 17.- *Conserbazién d'o Patrimonio Lingüístico Aragonés.*

1. As instituzions publicas aragonesas adotarán midas ta guarenziar a conserbazién d'os biens d'o Patrimonio Lingüístico Aragonés en cualsiquiera d'as luengas que lo integran.

2. Constituyen o Patrimonio Lingüístico Aragonés toz os biens materials e inmaterials de relebanzia lingüística relacionatos con a istoria e a cultura d'as luengas propias en Aragón.

3. Os elementos integrans d'o Patrimonio Lingüístico Aragonés pueden estar sitiatos en as zonas d'utilizazién istorica predominán d'as luengas propias, en o resto d'o territorio d'a Comunidá Autonoma u difuera d'iste.

4. Corresponde a o Departamento d'o Gubierno d'Aragón competén en pulitica lingüística guarenziar a protezién d'o Patrimonio Lingüístico Aragonés e coordinar as azions d'as corporazions locals en ista matiera, sin perchudizio d'as competencias reconoxitas en a lechislazién que regla o Patrimonio Cultural Aragonés.

Artículo 18.- *Biens materials d'o Patrimonio Lingüístico Aragonés.*

1. Os documentos, impresos, publicazions, soportes dichitals e demás biens materials integrans d'o patrimonio bibliografico e documental aragonés que tiengan de bez considerazién de Patrimonio Lingüístico Aragonés se reglarán por o dispuesto espezificamén por ista Lei e por a lechislazién que regla o Patrimonio Cultural Aragonés.

2. Ta ra salvaguarda d'iste patrimonio lingüístico, l'Alministrazién d'a Comunidá Autonoma promoherá a suya recuperazién, rechira, rechistro en soportes permanens, descrizién e difusiún.

Artículo 19.- *Biens inmaterials d'o Patrimonio Lingüístico Aragonés.*

Os usos, costumbres, creyazions, comportamientos e demás biens inmaterials integrans d'o Patrimonio Lingüístico Aragonés serán salvaguardatos por meyo d'a rechira, a documentazién zientifica e a replega completa d'os mesmos en soportes materials que guarenzien a suya trasmisién a ras chenerazions futuras e a suya difusiún cultural.

Artículo 20.- Promoción cultural d'as luengas propias.

1. En a promoción d'a luenga como beiclo de cultura e, en particular en o relatibo á bibliotecas, bideotecas, zentros culturals, museyos, archibos, academias, teyatros e zines, asinas como treballos literarios e produción zinematografica, esprisión cultural popular, festibals, industrias culturals e nuevas teunolochías, corresponde a ras Alministracions publicas aragonesas, espezialmén en as zonas d'utilizazi3n istorica predominán de luengas propias y en as zonas de transizi3n-rezeuzi3n:

a) Fomentar a esprisi3n e as iniatibas en as luengas e modalidaz lingüísticas propias e faborexer l'azeso a ras obras produzitas en istas luengas.

b) Faborexer l'azeso en as luengas propias a ras obras produzitas en atras luengas, aduyando e desembolicando as autibidaz de traduci3n, doblache, postsincronizaci3n e soztetulado.

c) Faborexer l'azeso en atras luengas a ras obras produzitas en as luengas propias d'Arag3n, aduyando e desembolicando as autibidaz de traduci3n, doblache, postsincronizaci3n e soztetulado.

d) Faborexer a reyalizaci3n d'autibidaz culturals relacionatas con a promoci3n d'as luengas propias d'Arag3n.

e) Cosirar ta que os organismos encargatos d'organizar u d'emparar dibersas formas d'autibidaz culturals integren de traza adecuada o conoximiento e a practica d'as luengas propias en as autibidaz que a suya iniatiba penda d'os mesmos u a ras que ampren o suyo refirme.

f) Faborexer a dotazi3n d'os organismos encargatos d'organizar u refirmar autibidaz culturals con un personal que domine as luengas propias.

g) Faborexer a partizipaci3n dreita, en o que se refiere a os serbizios e a os programas d'autibidaz culturals, de representans de fabladors d'as luengas propias.

h) Refirmar a ras entidaz encargatas de replegar, rechirar, archibar, catalogar, recullir en deposito e amostrar u publicar as obras produzitas en as luengas e modalidaz lingüísticas propias, asinas como fomentar a suya creyazi3n cuan no esistan ixas entidaz u no puedan prestar-sen ditos serbizios.

i) Promober e financiar serbizios de traduci3n e d'imbestigaci3n teminolochica con bistas, en espezial, a mantener e desembolicar en cada luenga propia una terminolochía alministratiba, mercantil, economica, sozial, zientifica-teunolochica u churidica apropias.

j) Cooperar con asoziacions e instituzions por meyo d'a firma de pautos u ro establecimiento de linias de subenzi3n.

k) Fazililar e promober o conoximiento d'as luengas propias difuera d'as zonas d'utilizaci3n istorica predominán en funzi3n d'a requesta e intrés sozial que bi aiga.

Artículo 21.- Bida economica e sozial.

En o que se refiere a ras autibidaz economicas e sozials, as Alministracions publicas aragonesas, en l'ambito d'as suyas respetibas competencias y en a bastida d'o disposato en a presén Lei, ferán un poder por:

a) Pribar disposizi3ns que bieden u limiten, sin razons chustificables, o empleo de luengas propias en os documentos relatibos a ra bida economica e sozial.

b) Pribar a enseridura, en os reglamentos internos d'as interpresas y en os documentos particulars, de clausulas que escluyan u limiten l'uso de luengas propias, a o menos, entre os fabladors d'a mesma luenga.

c) Aprebenir as practicas endrezatas a fer reblar en o empleo de luengas propias dreto d'as autibidaz economicas u sozials.

d) Fomentar, por otros meyo diferens d'os que se cuaternan en os trestallos anteriores, o empleo de luengas propias d'Arag3n.

CABO VI
Amostranza d'as luengas propias

Artículo 22.- De l'amostranza d'as luengas propias.

1. Se guarenzia o dreito a l'amostranza d'as luengas e modalidaz lingüísticas propias d'Arag3n en

as zonas d'uso istorico predominán, l'aprendizache d'as cuals será boluntario. O Gubierno d'Aragón, a trabiés d'o Departamento competén en materia d'educazi3n, guarenziará iste dreito por meyo d'una oferta adecuada en os zentros educatibos.

2. L'anterior dreito tamién se guarenziará en as zonas de transizi3n-rezeuzi3n y en as localidaz en as que bi aiga zentros educatibos de referencia ta os/as alumnos/as prozedens de monezipios d'as zonas d'utilizaci3n istorica predominán de luengas propias.

3. Sin perchudizio d'o prebisto en os trestallos anteriors, o Gubierno d'Arag3n adotará midas ta asegurar en tot o territorio d'a Comunidá Autonoma l'amostranza d'a istoria e a cultura d'as que son esprisi3n as luengas propias d'Arag3n.

Articulo 23.- *Uso curricular.*

1. En as zonas d'utilizaci3n istorica predominán d'as luengas propias se guarenziará que a suya amostranza, chunto a o castellano, s'establexca en toz os rans y etapas como materia integrán d'o curriclo. Os contenitos d'a materia de luenga propia tendrán en cuenta as modalidaz e bariedaz locals.

2. O Gubierno d'Arag3n empentará a edizi3n de materials didauticos ta estar emplegatos en as asinaturas de luengas propias en os zentros educatibos d'Arag3n.

Articulo 24.- *Estudios superiors e unibersitarios.*

En a Unibersidá e zentros d'estudios superiors d'Arag3n se fomentará o conoximiento d'as luengas propias, asinas como a espezializaci3n d'o profesorado e s'adotarán as midas que calga ta ra incorporaci3n efeutiba d'as espezialidaz de Filolochía catalana e Filolochía aragonesa.

Articulo 25.- *Educazi3n permanén.*

O Gubierno d'Arag3n fomentará cursos d'amostranza ta adultos u d'educazi3n permanén sobre as luengas propias d'Arag3n, prenzipalmén en as zonas d'utilizaci3n istorica predominán.

Articulo 26.- *Profesorato.*

1. Se guarenziará l'adecuada formazi3n inicial e permanén, asinas como a capacitazi3n d'o profesorado que calga ta l'amostranza d'as luengas propias. Ta l'azeso a ras plazas destinatás a ra suya amostranza s'acreditará, d'as trazas que reglamentariamén s'establexca, o conoximiento d'as mesmas, parando cuenta en as modalidaz lingüísticas locals.

2. Os profesors serán capacitatos progresibamén en o conoximiento d'as luengas propias de forma boluntaria e gradual.

3. O profesorado d'as luengas propias será sozmeso a o mesmo rechimen churidico que o profesorado d'as demás materias d'o curriclo.

CABO VII

Uso d'as luengas propias en as instituzions e Alministracions aragonesas

Articulo 27.- *Relazions d'os ziudadanos con as Alministracions Publicas.*

1. Toz os ziudadanos tienen dreito a espresar-se de parola u por escrito en castellano e/u en as luengas e modalidaz lingüísticas propias d'Arag3n, en as suyas respeutibas zonas d'utilizaci3n predominán, d'aluerdo con o prebisto en a presén Lei.

2. En os prozedimientos alministratibos enantatos por l'Alministraci3n d'a Comunidá Autonoma e por as Alministracions Locals, asinas como por os organismos e entidaz que pendan d'as mesmas, se guarenziará, en l'ambito d'as zonas d'utilizaci3n istorica predominán d'as luengas propias, o exerzizio d'o dreito mencionato en o parrafo anterior, d'aluerdo con o prebisto en a presén Lei e as suyas desposizions de desembolicamiento.

3. En os supuestos d'o trestallo anterior, os intresatos podrán endrezar-sen en luenga propia a os organos d'as Alministracions aragonesas. Os organos competens ta ro enanto prozederán a ra traduzi3n en luenga castellana, a trabiés d'os correspondiens organos ofizials de traduzi3n, e la comunicarán a ro intresato. Asinas mesmo, as comunicazions que deban efeutuar-se a istos intresatos se reyalizarán en castellano e en a luenga que lis ye propia.

4. As debanditas Alministracions Publicas precurarán os meyoos que calga ta fazilitar as

comunicacions orals d'os ciudadanos en as luengas propias en as respetibas zonas d'utilización istorica predominán.

5. A os efeutos prebistos en os trestallos anteriores, as Alministracions Publicas meterán á desposición d'a población formularios e textos alministratibos, d'os que s'emplegan á ormino, en as luengas propias d'Aragón u en bersions bilingües.

Articulo 28.- Publicacions ofizials.

1. As desposicions, resoluzions e alcuerdos d'os organos institucionals d'a Comunidá Autonoma podrán publicar-sen en as luengas propias por meyo d'edición deseparata d'o "Boletín Oficial de Aragón" cuan asinas l'alcuerde l'organo autor d'ixas desposicions u alcuerdos. En tot caso as desposicions, resoluzions e alcuerdos publicatos en as luengas propias d'Aragón tamién deberán publicar-sen en luenga castellana.

2. As desposicions de desembolicamiento d'a presén Lei deberán estar publicatas en as luengas propias d'Aragón, malas que siga establita ra norma lingüística correspondién.

Articulo 29.- As Cortes d'Aragón.

1. A regulación de l'uso d'as luengas propias d'Aragón en as autuazions interna e esterna d'as Cortes d'Aragón será establita en o suyo Reglamento.

2. Cualquier presona podrá endrezar-se por escrito a ras Cortes d'Aragón en cualquiera d'as luengas propias d'Aragón. As Cortes d'Aragón s'endrezarán a ra persona intesata en a luenga usata por a mesma e en castellano.

Articulo 30.- O Chustizia d'Aragón.

1. O Chustizia d'Aragón, en o exerzicio d'as suyas competencias, cosirará a protezién d'os dreitos lingüísticos reconoxitos en ista Lei e o cumplimiento d'as suyas desposicions por os poders publicos.

2. Cualquier ciudadano podrá endrezar-se por escrito a o Chustizia d'Aragón en cualquiera d'as luengas propias d'Aragón e será respondito en ixa luenga e en castellano.

3. O Chustizia d'Aragón podrá emitir escritos, informes e cualquier atro documento en as luengas propias d'Aragón, que tamién se cuaternarán en castellano.

Articulo 31.- Entidaz locals.

1. En as zonas d'utilización istorica predominán d'as luengas propias, os debates d'os organos d'as entidaz

locals se podrán reyalizar en a respetiba luenga propia, sin perchudizio d'a utilización d'o castellano.

2. As autas, alcuerdos e otros documentos ofizials d'as corporazions locals encluyitas en as zonas referitas en o trestallo anterior se redautarán en castellano y en a respetiba luenga propia.

Articulo 32.- Estrumentos notariales.

Os instrumentos notariales podrán redautar-sen en cualquiera d'as luengas propias u modalidaz lingüísticas d'Aragón en os supuestos e con as condizions prebistas en a lechislación zebil aplicable.

Articulo 33.- Toponimia.

1. En as zonas d'utilización istorica predominán d'as luengas propias a denominación ofizial d'os toponimos será unica, a tradizionalmén usata en o territorio, sin perchudizio d'o que establesca a lechislación aragonesa en materia d'Alministración Local, tanto en relación a os monezipios como as comarcas.

2. Corresponde a o Departamento d'o Gubierno d'Aragón competén en pulitica lingüística, dimpués d'ascuitar o Consello Superior d'as Luengas d'Aragón e a respetiba autoridá lingüística, determinar os toponimos d'a Comunidá Autonoma, asinas como os nombres ofizials d'os territorios, os nucleos de población e as bías interurbanas.

3. As bías urbanas contarán con una denominación unica, a determinación d'a cual corresponde a os monezipios.

Artículo 34.- Antroponimia.

1. Se reconoce o dreito a l'uso d'as luengas propias d'Aragón en os nombres e renombres, que podrán estar inscritos en o Rechistro Zebil en as mesmas.
2. Cualquiera persona, dende que cumpla os catorze años, podrá solizitar, sin que tenga menister d'asistencia, a sustitución d'o suyo nombre propio u d'os suyos renombres por o suyo equibalén onomastico en cualquiera d'as luengas propias d'Aragón.

Artículo 35.- Meyos de comunicazi3n.

Respetando os prenzipios d'independenzia e d'autonomía d'os meyo de comunicazi3n, as Alministracions Publicas adotarán as midas apropias por tal d'adubir á os siguiens ochetibos:

- a) Promober a emisi3n en as arradios e telebisions publicas de programas en as luengas propias d'Arag3n de traza regular.
- b) Fomentar a produzi3n e a difusi3n d'obras d'audi3n e audibisi3n en as luengas propias.
- c) Fomentar a publicaci3n d'articulos de prensa en as luengas propias de traza regular.
- d) Enamplar as midas existens d'asistencia financiera á ras produzi3ns audiobisuals en luengas propias.
- e) Refirmar a formazi3n de periodistas e demás personal ta os meyo de comunicazi3n que empleguen as luengas propias.
- f) Cosirar ta que os intereses d'os fabladores de luengas propias sigan representatos u sigan prenitos en considerazi3n en a bastida d'as estructuras que se puedan creyar en oserbanza d'a lei con l'ocheto de guarenziar a libertá e a pluralidá d'os meyo de comunicazi3n.

Artículo 36.- Espuntamiento sozjal.

O espuntamiento sozjal en o relatibo a ra imbestigazi3n, difusi3n, amostranza e dinificazi3n d'as luengas propias d'Arag3n será espezialmén tenito en cuenta por as Alministracions publicas, tanto en diseñar a pulitica lingüística d'a Comunidá Autonoma como por meyo d'o fomento e refirme d'as autibidaz reyalizatas por as entidaz sozjals. As Alministracions publicas fomentarán a firma de pautos de colaborazi3n estables con ixas entidaz.

Desposizi3n Adizional Primera.- Pulitica de cooperazi3n.

O Gubierno d'Arag3n podrá firmar pautos u alcuerdos de colaborazi3n con aquellas instituzions, alministracions u entidaz que puedan contribuir a o cumplimiento d'os ochetibos prebistos en ista Lei.

Desposizi3n Adizional Segunda.- Academias.

O Gubierno d'Arag3n emologará as ordinazions d'as Academias d'as luengas en o plazo de güeito meses dende a dentrada en oserbanza d'a presén Lei e as mesmas se constituyirán en os tres meses siguiens.

Desposizi3n Adizional Terzera.- Gradualidá en l'aplicazi3n d'a Lei.

1. As desposizi3ns sobre l'uso d'as luengas propias d'Arag3n referitas a ras instituzions aragonesas, Alministraci3n d'a Comunidá Autonoma d'Arag3n, Alministracions Locals e entidaz dependiens d'ellas deberán aplicar-sen en o plazo masimo de tres añadas dende a dentrada en oserbanza d'a presén Lei.
2. L'amostranza d'as luengas propias d'Arag3n, en os terminos prebistos en a presén Lei, iniziará a suya gradual implantazi3n antis d'o enzetamiento d'o curso 2011-2012.

Desposizi3n Adizional Cuatrena.- Consinazions economicas.

O Gubierno d'Arag3n consinará as partidas presupuestarias que calga e que sigan pro ta meter en marcha a presén Lei.

Desposizi3n Adizional Zinquena.- Organo alministratibo.

O Gubierno d'Arag3n se dotará, en o plazo masimo de seis meses dende a dentrada en oserbanza d'a presén Lei, d'un organo alministratibo apropiado ta l'aplicazi3n d'as prebisions contenitas en a

presén Lei e, en particular, ta o siguimiento d'as amostranzas d'as luengas propias.
Dito organo contará con personal teunico espezializato con dominio e conoximientos d'as luengas propias d'Aragón.

Desposizi3n Transitoria Primera.- *Constituzi3n e esbiellamiento d'os miembros d'o Consello Superior d'as Luengas d'Arag3n.*

1. En o plazo de tres meses dende a dentrada en oserbanza d'ista Lei se constituyirá o Consello Superior d'as Luengas d'Arag3n.

2. O primer esbiellamiento d'o Consello Superior d'as Luengas d'Arag3n que se constituiga dimpués d'a dentrada en oserbanza d'a presén Lei se produzirá por terzeras partes d'os suyos miembros cada dos añadas drento d'o periodo inicial de seis añadas ta o que sigan nombratos, correspondendo a ras instituzions que proposoron o suyo nombramiento establir l'orden de dito esbiellamiento d'entre os proposatos por cada una seguntes o siguién reparto:

a) O primer esbiellamiento afeutará a dos d'os miembros proposatos por as Cortes d'Arag3n, uno por o Gubierno d'Arag3n e dos por a Unibersidá de Zaragoza.

b) O segundo esbiellamiento afeutará a dos d'os miembros proposatos por as Cortes d'Arag3n, uno por o Gubierno d'Arag3n e dos por a Unibersidá de Zaragoza.

c) O terzer esbiellamiento afeutará a uno d'os miembros proposatos por as Cortes d'Arag3n, tres por o Gubierno d'Arag3n e uno por a Unibersidá de Zaragoza.

Desposizi3n Transitoria Segunda.- *Desinazi3n d'os primers integrans d'as academias.*

Os primers integrans de l'Academia d'a Luenga Aragonesa e de l'Academia Aragonesa d'o Catalán serán nombratos por o Gubierno d'Arag3n á proposizi3n d'o Consello Superior d'as Luengas d'Arag3n.

Desposizi3n Zircundutoria Unica.- Queda zircunduzita a desposizi3n final segunda d'a Lei 3/1999, de 10 de marzo, d'o Patrimonio Cultural Aragonés, asinas como totas as desposizi3ns d'igual u inferior ran que s'oposen a o prebisto en a presén Lei.

Desposizi3n Final Primera.- *Abilitazi3n a o Gubierno d'Arag3n.*

Se faculta a o Gubierno d'Arag3n ta ditar as desposizi3ns que sigan prezisas ta o desembolicamiento y execuzi3n d'a presén Lei.

Desposizi3n Final Segunda.- *Dentrada en oserbanza.*

Ista Lei dentrará en oserbanza en o plazo d'un mes dende a suya publicazi3n en o *Boletín Oficial de Aragón*.